

Jacqueline van Zwieteren

Zand
in mijn
ogen

ROMAN

©2022 Jacqueline van Zwieteren

Eerste druk: augustus 2022

Uitgever: Het verhaal achter

Redactie: Haags Bureau | Boekenmakers

Vormgeving omslag en binnenwerk: Haags Bureau | Boekenmakers

Foto's omslag: Haags Gemeentearchief | Archiv Hansruedi Rohrer

Foto auteur: Marc Roos, De Beeldstudio

Druk: Pumbo.nl

ISBN: 978-90-832698-0-1 (softcover)

978-90-832698-1-8 (e-book)

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Voor de kinderen

We naderden de duinen. Ik wist het, niet omdat ik de zilte zee rook of de luchtstroom onstuimiger werd. Nee, ik wist het omdat Jaap zijn pas inhield. We liepen omhoog langs het wuivende helmgras. Langzaam kwamen de golven in beeld. Ik hield van de weidsheid, van de eindeloze horizon, gevuld met kabaal en schittering. Moeizaam werkten we ons door het losse zand tot daar waar het overging in een hardere ondergrond en het tegemoetkomende water ons uiteindelijk halt hield.

‘Ik herinner het me als de dag van gisteren; hoe we tevergeefs riepen, hoe ik me voelde, hoe het zonlicht op het water viel. Hoe het rook, hoe het zout prikte in mijn open wond. Hoe ik loog.’

Jaap tuurde over de witte schuimkoppen.

‘Als ik die dag opnieuw zou mogen doen. Als je iets opnieuw zou mogen doen.’

‘Dan zou ik willen dat ik een keuze had gehad.’

Met mijn blik op de oneindigheid schoof ik dichtert tegen hem aan.

‘Het wordt vloed.’

Ik knikte.

‘En dan weer eb.’

Pippa, 1949

Deel 1

1912 – 1933

Jaap

Terwijl de Grote Oorlog hoogtij vierde en de Spaanse griep aansluitend wereldwijd miljoenen slachtoffers maakte, was ik omringd door een kwartet zingende zussen, had ik ouders die hun gevoelens naar elkaar uitten met zoetsappig geflirt en had ik mijn broer Tom, de hoeder van het grut waar ik onderdeel van was. Tom kon hutten bouwen, meisjes achterna zitten, snoep pikken bij de kruidenier of steentjes schieten naar agenten, met zijn zelfgemaakte katapult. Tom was een onderhandelaar, een avonturier. Ik stond altijd in zijn schaduw, afwachting, volgend en tevreden. En terwijl Tom zich eeuwig mat aan onze vader, leunde ik tegen moeders schouders. Moeder rook naar tabak en bleek. Als ik mijn hoofd tegen haar borst liet rusten, volgde ik de golven van haar ademhaling en het ritmische geklop onder haar blouse.

Soms tilde vader haar op en draaide haar rond in zijn armen. Wij, de kinderen, renden er lachend omheen en probeerden haar te pakken, wat nooit lukte.

‘Zonder liefde ...’ riep vader dan.

‘... is het leven zinloos,’ vulden wij aan.

‘Onthoud dat,’ zei moeder.

Rondom de veilige haven van ons gezin hadden we opa’s met verhalen en oma’s met griesmeelpudding, ooms en tantes met moppen en jenever, neven met knikkers en nichten met springtouwen. Ik herinnerde me de dag dat opoe Beentjes heenging. Er werd niet gezongen of gedanst en de fles bleef in de kast.

‘Ze is dood,’ verduidelijkte Tom. Wij kleintjes haalden onze schouders op. En voor we het wisten legden de volwassenen de kaarten weer op tafel, ging het slot van de drankkast, stond de kamer weer blauw van de rook en pingelde wie wilde op de toetsen van de piano.

Alleen oom Gert zagen we niet vaak. Hij woonde ver weg. Elk voor- en najaar bezocht vader hem een aantal dagen, Tom en ik mochten mee. Een mannenaangelegenheid. Het was een lange reis naar de villa die verscholen lag op de Utrechtse Heuvelrug.

Voor dag en dauw liepen we naar het Staatsspoor. Tom voorop, vader in het midden en ik er treuzelend achteraan. Vader kocht kaartjes aan het loket. Hij liet Tom en mij de tassen de trein in sjoeren, terwijl hij een krant haalde bij de kiosk. Pas toen de conducteur op zijn fluit blies, sprong hij aan boord. Thuis las hij nooit.

‘Was je bang dat ik het niet zou halen?’ Hij kneep hard in mijn wang.

De trein liet met horten en stoten weten dat de reis was ingezet. Terwijl vader geconcentreerd binnen- en buitenlands nieuws vergaarde, keek Tom naar alles wat in het landschap voorbijschoot. Ik peuterde aan mijn nagelriemen en vroeg me af ze het thuis wel zouden redden zonder ons.

In Nieuwersluis wachtten we achter de houten hekjes op de trein die ons naar Utrecht zou brengen. Op het Staatsspoor in Utrecht renden en duwden mensen elkaar om op tijd ergens te kunnen komen. Ik hield de jas van vader vast en liet pas los toen we weer zaten voor het laatste stukje naar Maarn. Daar spoedden we ons naar de voorkant van het stationnetje, waar oom Gert ons claxonnerend zat op te wachten in zijn auto zonder dak. Tom sprong als eerste op de achterbank en legde zijn armen als een koning wijd uit over de rugleuning. Vader en oom Gert ontfermden zich over onze bagage. Het paste net. Ik wachtte af.

‘Waar is Jaap?’ riep oom Gert.

‘Hier, achter u,’ zei ik.

‘Waar? Je moet harder praten.’

‘Achter u.’

‘Harder.’

‘Hier!’ riep ik uiteindelijk.

‘Ah, nu hoor ik je.’

Daarop draaide hij zich om en nam mij in zijn armen.

‘Altijd van je laten horen, Jaap. Anders sneeuw je onder.’

Ik knikte beleefd en nam plaats op het stukje dat Tom, op zijn denkbeeldige troon, mij gunde. We reden weg, nagestaard door een handjevol kinderen.

We lieten ons rijden tot ver buiten de bewoonde wereld, naar het buiten-

verblijf waar oom Gert woonde, samen met Kokkie. We lieten de lange oprijlaan achter ons en kwamen tot stilstand bij het huis. Tom sprong met twee treden tegelijk de trappen van het portaal op. In de deuropening stond Kokkie met open armen te wachten tot ook ik binnen bereik was. Ze legde haar mollige handen op onze schouders en slaakte kreten over hoe we gegroeid waren. Zonder nog acht te slaan op vader of oom Gert verdwenen we met haar in het souterrain waar ze ons trakteerde op poffertjes met boter en suiker. Toen we uitgegeten waren, veegde ze onze monden en handen schoon met een oude natte lap die naar zure melk rook. Daarna begonnen we aan de voorbereiding van het diner. Tom en ik mochten wassen, snijden en kneden.

Bij ieder bezoek, vanaf het moment dat we de voordeur in 's-Gravenhage achter ons sloten tot het moment dat we hem na een paar dagen weer openden, volgden we dezelfde stappen. De trein, de auto, de keuken, de gesprekken, de maaltijden, de wandelingen, de spelletjes, de auto en de trein.

In de lente van ons rampjaar hielp Tom voor het eerst met de veren uit de kip trekken.

‘Durf jij niet? Hij is dood hoor.’ Hij blies een veer mijn kant op.

‘Zij.’

‘Wat zij?’

‘Een kip is een zij.’

‘Dit is een haan, de kippen houden we voor de eieren,’ zei Kokkie.

‘Hij, dus.’ Tom legde een tweede veer op zijn handpalm en blies hem weer mijn kant op. Ik deed een stap naar achteren, zodat ze voor mijn voeten op de grond dwarrelde.

‘Schijtluis.’

‘Domkop,’ kaatste ik terug.

‘Zo is het wel genoeg,’ zei Kokkie.

Nadat we Kokkie hadden geholpen, wachtte ons de beloning: uit de voorraadkast toverde Kokkie een plank tevoorschijn, met op het donkere

hout twee ronde, platte cakes. Voorzichtig schoof Kokkie ze elk op een witte taartschaal.

‘Waarom krijg ik de kleinste?’ Tom rekte zijn nek uit.

‘Ze zijn precies even groot.’

Met een schuin oog keek ik of het klopte wat Kokkie zei.

‘Niet waar.’ Tom stak zijn hand uit om mijn schaal naar zich toe te trekken. Met een pets belandde de vaatdoek op zijn vingers.

‘Au.’ Hij maakte zijn ogen donker en schudde zijn vingers.

‘Ze zijn precies even groot,’ herhaalde Kokkie.

‘Hij mag die van mij wel hebben.’ Ik schoof mijn bord met beide handen Toms kant op.

‘Niets daarvan.’ Ze duwde het bord terug. ‘Afgelopen met die flauwekul.’

We vouwden de handen op de rug en deden of we nadachten. In werkelijkheid had ik allang besloten.

‘Voor wie ga je deze keer de taart versieren?’ fluisterde Kokkie.

‘Rosalie,’ riep Tom.

‘Rosalie?’

‘Ja, Rosalie. Van nummer 83.’

‘Bij jullie in de straat?’

Tom knikte en wiebelde ongeduldig op zijn voeten.

Op 83 woonde een oude man met zijn hond. Die hond heette Max, dat wist ik zeker.

‘Goed. Als je maar wel weet dat we hem hier opeten,’ zei Kokkie. ‘En jij, Jaap?’

‘Oom Gert,’ zei ik.

‘Mooi zo. Wat wens jij die Rosalie, Tom? En wat wens jij oom Gert?’

‘Mij,’ zei Tom.

‘Ha, jij gaat jezelf voor Rosalie maken? Prima.’ Ze schoof de vloeibare chocolade zijn kant op. ‘Hier, voor de haren en de ogen, begin maar vast. En jij, Jaap, weet jij het al?’

‘Een vrouw,’ zei ik.

Kokkie schoot onbeheerst in de lach.

‘Een vrouw,’ herhaalde ze. ‘Jaap, dat is een prachtig idee.’ Ze verstopte haar gezicht in haar zakdoek en snoot langdurig haar neus.

Tom ging aan de slag met de chocola en het gekleurde glazuur. Op mijn cake schilderde ik een gezicht. Met lange zwarte krullen, bruine ogen en een rode mond. In de oren hing ik parels en om de nek een ivoren kralenketting. In het haar streek ik een gouden speld, met een restje geel.

Tom was snel klaar en keek toe hoe ik vorderde. ‘Wat is dat voor vrouw?’ vroeg hij.

‘Met zo’n prachtige vrouw wordt oom Gert vast blij,’ zei Kokkie. Ze streek over mijn haar.

‘Wat vind je van mijn taart?’ vroeg Tom.

‘Heel mooi.’ Kokkie gaf me een knipoog. De taart van Tom was een slagveld.

We likten het kookgerei en onze vingers af.

Na het avondeten trommelde vader met beide handen op het damasten tafelkleed. Zo hard, dat er een vol wijnglas omviel en een donkerrode vlek zich over het roomwit verspreidde. Vlug zette hij het glas op het pootje en vulde het opnieuw tot net onder de rand.

‘Ogen dicht, heren!’ zei Kokkie. ‘Een taart, speciaal voor oom Gert.’ Ze plaatste de schaal op het kleed en draaide haar nog een beetje, zodat de vrouw hem recht aan zou kijken zodra hij zijn ogen zou openen.

‘Kijk maar!’ zei Kokkie.

Oom Gert opende één oog. ‘Wat prachtig. Wie heeft dit gemaakt?’

Tom zakte achterover en knikte naar mij. ‘Zij.’

‘Uh, uh.’ Kokkie hief een wijsvinger op naar Tom.

‘Jij, Jaap? Is dit je moeder? Krijg ik van jou je moeder cadeau?’

Vader stond op en boog onvast over tafel. Zijn neus was glimmend rood en gevaarlijk dicht bij de taart. ‘Verrek, Jaap, wat doe je me nu aan? Je moeder weggeven?’

Hij liet zich terugvallen op zijn stoel. Schonk opnieuw zijn glas bij, daarna het glas van oom Gert en proostte vervolgens luidruchtig.

‘Vrouwelijk schoon voor oom Gert. Wie had dat gedacht?’

De volwassenen begonnen luid te lachen. Ik keek naar de vlek op het tafelkleed terwijl Tom mijn hand pakte.

‘Niet huilen,’ fluisterde hij. ‘Ze weten niet wat ze doen.’

Het gelach ging over in een zacht gehinnik, waarna het eindelijk stopte. Kokkie snoot haar neus, oom hikte en vader liet een boer. Ik trok mijn hand los.

‘Kom maar hier met dat mes.’

Oom Gert sneed de vrouw in zes stukken. De vuurrode mond belandde met het zilveren vorkje van zijn bord in zijn mond. Er plakte een stukje rood aan zijn lip terwijl hij kauwde. Nadat hij de hap had weggeslikt, sprak hij mij toe: ‘Jaap, ze is werkelijk ver-ruk-ke-lijk. In jou schuilt een ware kunstenaar. Een chef patissier in de dop.’

Tom viel aan op zijn stuk. ‘Lekker,’ zei hij tussen het smakken door.

Vader liet nog een boer en schoof het oor met de parel een stukje van zich af.

‘Mag ik het hebben?’ Tom was nog niet eens klaar met zijn portie.

Vader keek moeilijk, hij trok met zijn gezicht en hield twee vingers tegen zijn mond gedrukt. Hij schudde nee, waarna hij opstond en verdween.

‘Die gaat even ruimte maken,’ zei Kokkie.

Op mijn gebaksbord keek één bruin oog mij aan. Was dit moeders oog? Was dit haar wenkbrauw en waren dit haar krullen? Ik haalde mijn schouders op en prikte de vrouw in stukken. Ik had geen idee wat oom Gert had bedoeld met zijn woorden, en ik slikte mijn ongemak weg met de complimenten die ik had ontvangen. Ik was iets in de dop, iets dat Tom niet was.

In de zomer die volgde, trokken we met het hele gezin op de vrije dagen met de bolderkar in optocht richting het Stille strand om, als we eenmaal de laatste duintop hadden genomen, op de golven af te stormen. Tom had het voordeel van de oudste, hij was de snelste. Ik volgde hem op de voet, waardoor we als eersten bij de waterlijn arriveerden. Daar was het halt.